

تدوین الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین و سند برنامه‌درسی ملی در آموزش و پرورش ایران

ناهید رستم‌نه نجف آبادی^۱، محبوبه سادات فدوی^{۲*}، بدری شاه طالبی^۳

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۶

چکیده

هدف: با توجه به اهمیت سندهای تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی در برنامه‌های آموزش و پرورش، پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین و سند برنامه‌درسی ملی در آموزش و پرورش ایران انجام شد. **روش‌شناسی:** این مطالعه کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی بود. جامعه پژوهش دو سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی در آموزش و پرورش ایران بودند که تمام جمله‌ها و پاراگراف‌ها آنها به روش سرشماری به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از مرور کامل هر دو سند مذکور و ثبت جمله‌ها و پاراگراف‌های مرتبط با رهبری مبتنی بر ارزش استفاده شد که روایی محتوایی با نظر ۱۵ نفر از خبرگان و متخصصان تایید و پایایی آنها از طریق ضریب توافق بین دو کدگذار ۰/۷۷ بدست آمد. داده‌ها با روش کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که سند تحول بنیادین دارای ۲۲۷ شاخص در دو مقوله فرایندها و رسالت‌ها بود؛ به‌طوری‌که مقوله فرایندها شامل دو زیرمقوله فرایندهای ساختاری رهبری (با سه مفهوم راهبردهای سازمان‌محور، راهبردهای خانواده‌محور و راهبردهای مدرسه‌محور) و فرایندهای محتوایی رهبری (با یک مفهوم راهبردهای تربیت‌محور) و مقوله رسالت‌ها شامل چهار زیرمقوله رسالت‌هایی درباره معلمان، دانش‌آموزان و فرهنگیان، فضاهای تربیتی، ساحت‌های ارزشی- تربیتی و ساحت‌های فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی بودند. دیگر یافته‌ها نشان داد که سند برنامه‌درسی ملی دارای ۳۲۲ شاخص در چهار مقوله اصول، راهبردها، عناصر و شاخص‌ها بود؛ به‌طوری‌که مقوله اصول شامل سه زیرمقوله ارزش‌های حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی، ارزش‌های حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی و یادگیری و ارزش‌های ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی، مقوله راهبردها شامل دو زیرمقوله راهبردهای تولید و اجرای برنامه‌ها و راهبرد مرکزی فطرت‌گرایی توحیدی، مقوله عناصر شامل پنج زیرمقوله تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و مقوله شاخص‌ها شامل شش زیرمقوله ارزش‌های دینی و ملی تربیت نسل، ارزش‌های اخلاقی تربیت نسل، برنامه‌های ارزشی تربیت نسل، الگوی هدف‌گذاری در تربیت نسل، اهداف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی و تحقق اهداف برنامه درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی بودند. در نهایت، الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس هر دو سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی ترسیم شد.

بحث و نتیجه‌گیری: با توجه به دو الگوی رهبری مبتنی بر ارزش طبق سندهای تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی، متخصصان و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش می‌توانند از آنها بهره‌برداری کنند که برای این منظور بهبود مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها ضروری است.

واژگان کلیدی: رهبری مبتنی بر ارزش، سند تحول بنیادین، سند برنامه‌درسی ملی، آموزش و پرورش

^۱ دانشجوی دکتری، مدیریت آموزشی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

^۲ استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول).

^۳ دانشیار، گروه علوم تربیتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

مقدمه

در عصر حاضر سازمان‌ها به بخش مهم و قابل توجهی از زندگی افراد تبدیل شدند؛ به طوری که افراد با عضویت در سازمان‌ها ساعات زیادی از عمر خود را در ازای دریافت حقوق و مزایا در آنها می‌گذارند (Hariyanti, Pitoyo & Indriani, 2020). امروزه با توجه به گسترش روزافزون سازمان‌ها، پدیده جهانی شدن، تحول همه‌جانبه سازمان‌ها، رقابت بین آنها، حفظ بقا و سازگاری مناسب با تغییرات بحث رهبری سازمان‌ها به یکی از مباحث مهم و کلیدی برای عملکرد و اثربخشی سازمان تبدیل شده است (Davies, Lockstone-Binney & Holmes, 2021). بنابراین، رهبری موضوعی جالب توجه در سازمان‌های امروزی به‌ویژه سازمان آموزش و پرورش است. زیرا عقیده بر این است که رهبران دارای قدرت زیادی هستند و می‌توانند باعث اصلاحات و تغییرات زیاد و مطلوبی در سازمان‌ها شوند (Jang, Zheng & Bosselman, 2017).

آموزش و پرورش امروز نیازمند رهبران و مدیرانی است که با رهبری مناسب و با بهره‌گیری از اصول رهبری زمینه‌های رشد و شکوفایی جامعه انسانی و شهروندی مطلوب را نه تنها برای همه کارکنان مدارس، بلکه برای کلیه اعضای جامعه فراهم آورند (Kahrizi, Tadayon Sangani & Ahmadabadi, 2019). در متون مختلف از رهبری به‌عنوان مدیریت استراتژیک نام برده شده و پدیده‌ای چندبعدی، پویا و تابعی از ویژگی‌های رهبران، پیروان و موقعیت یا شرایط است و عواملی مانند تغییرات سازمانی، فرهنگ حاکم بر سازمان‌ها، شایستگی و کفایت رهبران و نحوه ارتباط رهبران با پیروان بر آن تاثیر می‌گذارد (AlNuaimi, Singh & Harney, 2021). رهبری فرایند مدیریت انجام امور ناشی از تعاملات امور بین رهبران و پیروان در یک موقعیت خاص از طریق بکاربردن ارتباطات موثر، یکسان‌سازی زبان‌ها، اخلاق‌ها، دیدگاه‌ها، آیین‌ها، تجربه‌ها، مهارت‌ها و محیط فیزیکی است (Graves & Sarkis, 2018).

بحث مدیریت و رهبری منابع انسانی در جهت پیشرفت و نیل سازمان‌ها و کشورهای برای مقاصد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی از جمله مباحث مهم مدیریتی است که سازمان‌ها را بر آن داشته تا با بکارگیری روش‌ها و رویکردهای مهم و مناسب زمینه را برای رهبری هر چه بهتر سازمان‌ها فراهم سازند (Aggari, Dino & Orte, 2020). یکی از رویکردهای جدید رهبری، رویکرد رهبری مبتنی بر ارزش است که در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ پدید آمد و نویددهنده رویکردی متعالی در رهبری سازمان‌های قرن بیست و یکم بود. در این رویکرد، رهبران سازمان‌ها را بر پایه ارزش‌ها اداره می‌کنند و علت ایجاد آن تضعیف ثبات محیطی در دهه‌های اخیر است (Van Niekerk & Botha, 2017). در این دهه‌ها ثبات سازمان‌ها خیلی کم شده و جای خود را به تغییرات سریع، پرشتاب و غیرمنتظره داده است. در این شرایط عامل هدف به افراد انگیزه کافی جهت رشد و پیشرفت نمی‌دهد. چون دائماً شرایط تغییر می‌یابند و اهداف تغییر می‌کنند، لذا عامل انگیزشی مناسب در این دوران می‌تواند ارزش‌ها باشد (Baloglu, 2012).

رهبری مبتنی بر ارزش شیوه‌ای است که در آن هر دو جنبه مادی و معنوی مورد توجه قرار می‌گیرند و به کارکنان انگیزش، تعهد، عمل مبتنی بر ارزش، خودشکوفایی، اشتراک در رسالت سازمانی با رهبران و بصیرت و هویت می‌بخشد (Stuart, 2018). ارزش‌های سازمانی قدرتمندترین ابزار داخلی هر سازمان است که دربرگیرنده چگونگی انجام کار، اخذ تصمیم، ارتباطات بین افراد و توقعات رفتاری می‌باشد و به ترتیب ارزش‌های سازمانی، برنامه‌ریزی، سازماندهی، فرماندهی، هماهنگی، تصمیم‌گیری، ارتباطات، مدیریت مالی و پژوهش دارای اهمیت بیشتری می‌باشند (Zydziumaite, 2018). سازمان‌های ارزش‌محور کیفیت، کارایی و اثربخشی بیشتری دارند و ارزش‌های مشترک بین افراد یعنی آن ارزش‌هایی که بر نیازهای کارکنان تاکید می‌کنند باعث رشد و توسعه کارکنان و ارتقای توانمندسازی و مشارکت آنها در حرکت در مسیر تحقق اهداف سازمانی می‌شود (Chang, Budhwar & Crawshaw, 2021).

برای اصلاح نظام آموزش و پرورش برنامه‌های زیادی طراحی شده که دو برنامه اصلاحی در دهه‌ها هفتاد و هشتاد شمسی که منجر به تغییرات قابل توجهی در محتوی کتاب‌ها و برنامه‌درسی شد شامل سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی بودند (Salsabili, 2016A). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با الهام از ارزش‌های منبعث از آموزه‌های قرآن و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت علیهم‌السلام و اسناد بالادستی شامل قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری یک سند چشم‌انداز بیست ساله به‌عنوان نقشه جامع علمی کشور و

سیاست‌های کلی تحول نظام آموزشی می‌باشد (Hajibabayi, 2012). بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۹۰ هدف نظام آموزشی، پرورش تربیت‌یافتگانی است که با درک مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست‌بوم طبیعی و شهری به منزله امانات الهی، شایستگی حفظ و ارتقای سلامت فردی و بهداشت محیطی را کسب نماید و با ورزش و تفریح‌های سالم فردی و گروهی به نیازهای جسمی و روانی خود و جامعه بر اساس اصول برگرفته از نظام معیار اسلامی پاسخ دهد (Nazarpour & Norouzian Maleki, 2019).

این سند در سال ۱۳۹۰ پس از تدوین و تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش در دستور کار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار گرفت و در هشت فصل به تصویب این شورا رسید. فصل اول شامل کلیات و تعریف اصطلاحات، فصل دوم شامل بیانیه ارزش‌ها (بایدها و نبایدهای اساسی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی)، فصل سوم بیانیه مأموریت نهاد (زمینه دستیابی دانش‌آموزان به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی را به صورت نظام‌مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش)، فصل چهارم چشم‌انداز توصیف مدارس در سال ۱۴۰۴، فصل پنجم بیان ۸ هدف کلان در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، فصل ششم بیان ۱۵ راهبرد کلان برای رسیدن به ۸ هدف کلان، فصل هفتم هدف‌های عملیاتی و راهکارهایی برای دستیابی به هدف‌های کلان و فصل هشتم چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین آموزش و پرورش می‌باشد (Ebrahimi Moghadam & Dorrani, 2018). سند مذکور از گسترده‌ترین طرح‌های نرم‌افزاری برای بهبود توانمندی معلمان و کیفیت آموزشی است که با تأکید بر جنبه‌های کیفی، رابطه عناصر نظام در درون و یا محیط پیرامون و مباحث ساختاری تدوین شده است. قلمرو سند عرصه‌های توسعه اعم از اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در آموزش و پرورش دربرمی‌گیرد و برای آنها تعیین تکلیف می‌کند. این سند پایه، مالک و راهنمای تصمیم‌گیری‌های اساسی برای هدایت، راهبری، نظارت و ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی برای تحقق تغییرات محتوایی و ساختاری است (Mousavi, 2020). سند تحول بنیادین به دنبال ایجاد تحولی عمیق و ریشه‌ای، همه‌جانبه، نظام‌مند، آینده‌نگر مبتنی بر آموزه‌های وحیانی و معارف اسلامی است. تهیه، تدوین و تصویب این سند را باید بی‌تردید نقطه عطفی در آموزش و پرورش دانست که اجرای آن نیازمند درک درست و باور راستین مجریان سند به مفاهیم کلیدی و احکام آن می‌باشد (Mohammadi, Hasani & Mohammadi, 2019).

طرح تدوین سند برنامه‌درسی ملی از طرح‌ها و برنامه‌های بنیادی و اساسی در نظام آموزش و پرورش است که سابقه‌ای برای آن وجود ندارد. منظور این است که طرحی کاملاً جدید و نو می‌باشد و هدف آن تدوین چشم‌انداز قابل حصول در افق بیست ساله برای نظام آموزش رسمی و بیان راهبردهای کلان برای تحقق آن چشم‌انداز است (Mohammadzadeh & Foroughi, 2017). از اسفند ماه سال ۱۳۸۴ موضوع طراحی، تدوین و اجرای برنامه‌درسی ملی به‌عنوان راه حلی برای تجدیدنظر اساسی و تحول بنیادین در نظام آموزشی و برنامه‌های درسی موجود آغاز شد و بر اساس نظر کارشناسان برنامه‌های درسی موجود علیرغم تغییرات و دستکاری‌های محتوایی زیاد در سه دهه قبل از آن فاقد کارآمدی و تاثیرگذاری مطلوب محتوی آموزشی تشخیص داده شد و کارآمدی و تاثیرگذاری مطلوبی که پاسخگوی نیازهای دانش‌آموزان و برآورنده انتظارات جامعه و خانواده‌ها باشد را نداشت و در نهایت سند برنامه‌درسی ملی توسط شورای عالی آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۱ به تصویب رسید. سند برنامه‌درسی ملی به دنبال زمینه‌سازی لازم و مناسب جهت شکوفایی فطرت الهی انسان برای دستیابی به مراتبی از نفس مطمئنه از طریق درک و استفاده مطلوب از موقعیت در راستای تحقق حیات طیبه است (Salsabili, 2016B).

سند برنامه‌درسی ملی به منزله نقشه جامع یادگیری زمینه ایجاد تحول همه‌جانبه، گسترده و عمیق در مفاهیم و محتوای آموزشی را فراهم می‌آورد و این برنامه تحول‌آفرین با تدارک فرصت‌های تربیتی متنوع و جامع درصدد آن است تا امکان کسب شایستگی‌های لازم جهت درک و اصلاح موقعیت بر اساس نظام معیار اسلامی توسط دانش‌آموزان را میسر سازد و آنان را برای تکوین و تعالی پیوسته هویت خویش تا دستیابی به مراتبی از حیات طیبه یاری رساند. رسالت خطیر این سند فراهم آوردن سازوکارهای مناسب برای طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی از برنامه‌درسی در سطوح ملی تا محلی است تا مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، مفاهیم آموزشی و تربیتی به صورت نظام‌مند و ساختاریافته در اختیار کودکان و نوجوانان قرار گیرد و محیطی با نشاط و مدرسه‌ای دوست‌داشتنی را به تصویر بکشد (Khoshkhouei & Aznab, 2016).

رهبری مبتنی بر ارزش نقش مهمی در موفقیت، اثربخشی و عملکرد سازمانی دارد و با توجه به نقش و اهمیت سندهای تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی در آن، در ادامه پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه ارائه می‌شوند. Aboutorabi, Hosseingholizadeh & Mahram (2019) ضمن پژوهشی با عنوان بازنمایی ساختار سازمانی مدرسه در سند تحول بنیادین جمهوری اسلامی ایران آموزش و پرورش به این نتیجه رسیدند که این ساختار دارای سه مضمون اصلی پیشایندها (نظام ارزشی دینی و عوامل اجتماعی)، مولفه‌های محوری (سلسله‌مراتب، تمرکززدایی، شبکه‌سازی، قانون‌مداری، مسئولیت و اختیار، کار گروهی و تکوین فرایندهای تربیت) و پسایندها (حرفه‌ای‌گرایی، عدالت سازمانی و مدرسه‌محوری) بود. Ghalavandi, Omranzadeh, Ashrafi & Kandi (2019) ضمن پژوهشی با عنوان پیش‌بینی وجدان کاری به‌عنوان یک اصل اخلاقی بر اساس مولفه‌های رهبری مبتنی بر ارزش به این نتیجه رسیدند که رهبری مبتنی بر ارزش‌ها و هر شش مولفه آن شامل تعیین‌کننده وضعیت موجود، صلاحیت‌های رهبری، ارزش‌های خودمدیریتی رهبران، در ارتباط با وظایف کارکنان، در بعد روابط انسانی و در برقراری ارتباط با کارکنان با وجدان کاری، موفقیت‌مداری و قابلیت اتکار رابطه مثبت و معنادار داشتند. Bonyadi, Fani & SeyedJavadin (2018) ضمن پژوهشی با عنوان طراحی و تبیین الگوی شایستگی مدیران مدارس بر مبنای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و دیگر اسناد بالادستی گزارش کردند که الگوی مذکور شامل شش شایستگی اصلی شایستگی‌های مربوط به قابلیت‌های ذهنی یا فکری (با دو مقوله مهارت‌های ادراکی و تصمیم‌گیری)، شایستگی‌های میان‌فردی (با دو مقوله کار تیمی و مهارت‌های ارتباطی)، شایستگی‌های شخصی مدیران (با دو مقوله ویژگی‌های شخصیتی و اخلاق حرفه‌ای)، شایستگی‌های اجرایی مدیران (با دو مقوله مدیریت افراد و مدیریت عملکرد) و شایستگی‌های تعالی سازمانی (با دو مقوله شمع تجاری و رهبری) بود. Salsabili (2016B) ضمن پژوهشی درباره ارزیابی برنامه‌درسی ملی ایران بر اساس ملاک‌ها برگرفته از دانش نظری مطالعات برنامه‌درسی به این نتیجه رسیدند که وضعیت برنامه‌درسی ملی بر اساس شش مولفه هدف‌ها و دیگر عناصر اصلی برنامه‌درسی، برداشت‌ها و مفهوم‌سازی‌ها از برنامه‌درسی ملی، الزامات قبلی، زمینه‌سازی‌ها و شرایط پذیرش، ویژگی‌های ساختاری و اجرایی، توجه به برنامه‌درسی مبتنی بر مدرسه و روندهای نوآورانه و توجه به حوزه دیدگاه‌های برنامه‌درسی چندان مطلوب نیست. Kiany, Momenian & Navidinia (2011) ضمن پژوهشی درباره نگاهی دوباره به رویکرد برنامه‌درسی ملی نسبت به آموزش زبان‌های خارجی گزارش کردند که برنامه‌درسی موجود علاوه بر اینکه دارای نقاط قوتی از جمله حرکت به سمت تمرکززدایی و افزایش ساعات تدریس است، دارای نقاط ضعفی مانند عدم هماهنگی و ارتباط اهداف و ابهام و عدم شفافیت در بعضی مطالب می‌باشد. Ejtehad & Shahtalebi (2008) ضمن پژوهشی درباره مولفه‌های رهبری مبتنی بر ارزش‌ها و ارائه چارچوبی مناسب برای ارتقای این رویکرد در دانشگاه آزاد اسلامی به این نتیجه رسیدند که رهبری مبتنی بر ارزش‌ها شامل پنج بخش اصلی فلسفه و اهداف، مبانی نظری، چارچوب ادراکی، مراحل اجرایی و نظام ارزشیابی و شش مولفه اصلی ارزش‌های رهبران در بعد صلاحیت‌های رهبری، ارزش‌های خودمدیریتی رهبران، ارزش‌های رهبران در بعد وظایف کارکنان، ارزش‌های رهبران در بعد روابط انسانی و ارزش‌های رهبران در ارتباط با دانشجویان بود. امروزه دیگر رهبری‌های مادی‌گرا، هدف‌گرا و غیره به‌ویژه در نظام آموزش و پرورش نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای دانش‌آموزان، اولیا و جامعه باشند و به همین خاطر در دهه‌های اخیر رویکردهای جدید زیادی درباره رهبری ایجاد شده که یکی از این رویکردها رهبری مبتنی بر ارزش می‌باشد. درباره رهبری مبتنی بر ارزش پژوهش‌های اندکی شده و با توجه به نقش دو سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی در توسعه نظام آموزش و پرورش و عدم یافتن پژوهشی درباره رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس آنها پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین و سند برنامه‌درسی ملی در آموزش و پرورش ایران انجام شد.

روش شناسی

این مطالعه کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی بود. جامعه پژوهش دو سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی در آموزش و پرورش ایران بودند که تمام جمله‌ها و پاراگراف‌ها آنها به روش سرشماری به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای انجام این پژوهش هر دو سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی با کمک یک همکار پژوهشی از نظر رهبری مبتنی بر ارزش بررسی و جمله‌ها و

پاراگراف‌های مرتبط با آن بررسی و یادداشت شدند؛ به طوری که این فرایند از ابتدای سند تحول بنیادین تا انتهای آن و سپس از ابتدا برنامه‌درسی ملی تا انتهای آن ادامه یافت. همچنین، برای بررسی روایی محتوایی از نظرات ۱۵ نفر از خبرگان و متخصصان حوزه مدیریت آموزشی و برنامه‌درسی که به صورت هدفمند و در صورت داشتن مدرک تحصیلی دکتری، عضو هیأت علمی بودن، داشتن حداقل ۱۰ سال سابقه شغلی و داشتن کتاب و مقاله درباره سندهای تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی به عنوان نمونه انتخاب شدند، استفاده شد. از میان نمونه‌های مذکور ۸۰ درصد زن و ۲۰ درصد مرد، رشته تحصیلی ۶۶/۶۷ درصد دکتری مدیریت آموزشی ۳۳/۳۳ درصد دکتری برنامه‌ریزی درصد و رتبه دانشگاهی ۶۶/۶۷ درصد استادیار و ۳۳/۳۳ درصد دانشیار بود. روش گردآوری اطلاعات و اطلاعات کتابخانه‌ای بود و برای گردآوری داده‌ها از مرور و بررسی کامل هر دو سند مذکور و ثبت جمله‌ها و پاراگراف‌های مرتبط با رهبری مبتنی بر ارزش استفاده شد و سپس شاخص‌های روانسنجی آن مورد بررسی قرار گرفت. برای این منظور تعداد ۱۵ نفر از خبرگان و متخصصان حوزه مدیریت آموزشی و برنامه‌درسی روایی محتوایی را تایید کردند. علاوه بر تایید روایی محتوایی با نظر خبرگان و متخصصان، مقدار پایایی با روش ضریب توافق بین دو کدگذار ۰/۷۷ بدست آمد. داده‌ها بعد از گردآوری با روش کتابخانه‌ای و از طریق مرور و ثبت جمله‌ها و پاراگراف‌های مرتبط با رهبری مبتنی بر ارزش در سندهای تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی با روش کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شدند و در نهایت برای هر یک از دو سند یک الگوی رهبری مبتنی بر ارزش ترسیم شد.

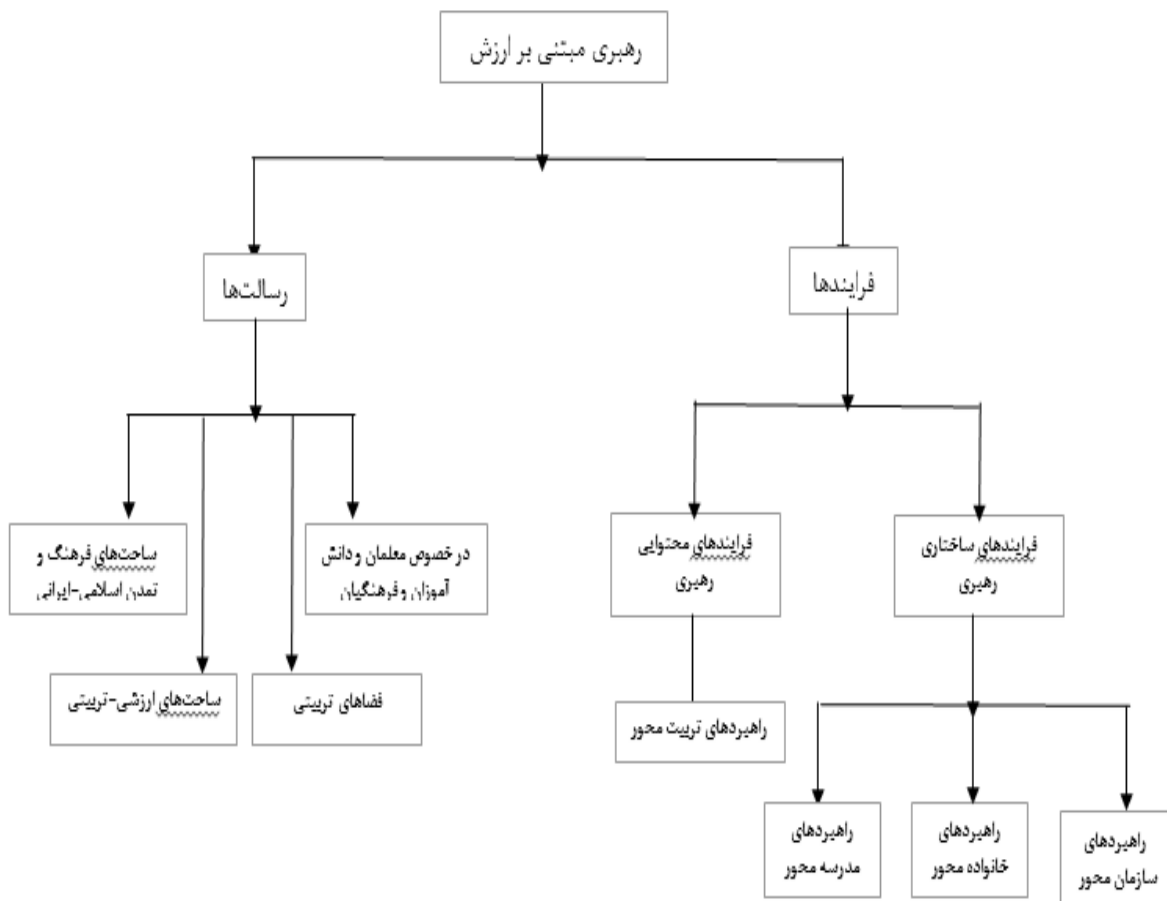
یافته‌ها

با توجه به تدوین الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس دو سند تحول بنیادین و سند برنامه‌درسی ملی، ابتدا نتایج رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین بررسی و الگوی آن ترسیم و سپس نتایج رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند برنامه‌درسی ملی بررسی و الگوی آن ترسیم می‌شود. نتایج کدگذاری برای شناسایی مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و شاخص‌های رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین در جدول ۱ گزارش شده است.

جدول ۱. نتایج کدگذاری برای شناسایی مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و شاخص‌های رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین

مقوله	زیرمقوله	مفهوم	تعداد شاخص
فرایندها	فرایندهای ساختاری رهبری	راهبردهای سازمان‌محور	۳۷
		راهبردهای خانواده‌محور	۸
		راهبردهای مدرسه‌محور	۴۵
		راهبردهای تربیت‌محور	۸۵
رسالت‌ها	رسالت‌هایی درباره معلمان، دانش‌آموزان و فرهنگیان	-----	۱۶
	فضاهای تربیتی	-----	۳
	ساخت‌های ارزشی- تربیتی	-----	۱۵
	ساخت‌های فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی	-----	۱۸

طبق نتایج جدول ۱ برای رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین تعداد ۲۲۷ شاخص در دو مقوله فرایندها و رسالت‌ها شناسایی شد؛ به طوری که مقوله فرایندها شامل دو زیرمقوله فرایندهای ساختاری رهبری (با سه مفهوم راهبردهای سازمان‌محور، راهبردهای خانواده‌محور و راهبردهای مدرسه‌محور) و فرایندهای محتوایی رهبری (با یک مفهوم راهبردهای تربیت‌محور) و مقوله رسالت‌ها شامل چهار زیرمقوله رسالت‌هایی درباره معلمان، دانش‌آموزان و فرهنگیان، فضاهای تربیتی، ساخت‌های ارزشی- تربیتی و ساخت‌های فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی بود. با توجه به نتایج فوق، الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین در شکل ۱ ترسیم شده است.

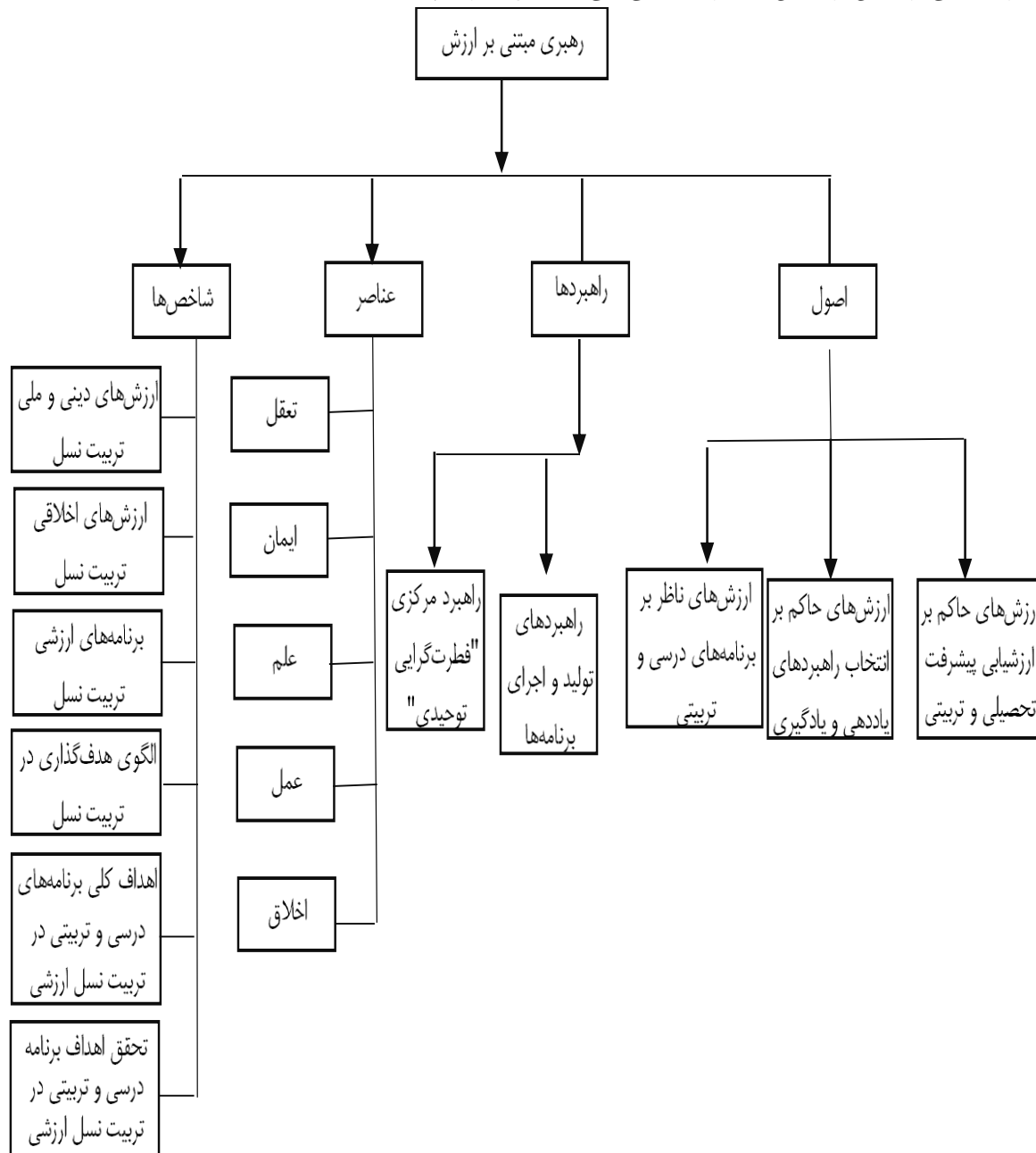
شکل ۱. الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین

نتایج کدگذاری برای شناسایی مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و شاخص‌های رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند برنامه‌درسی ملی در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. نتایج کدگذاری برای شناسایی مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و شاخص‌های رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند برنامه‌درسی ملی

مقوله	زیرمقوله	تعداد شاخص
اصول	ارزش‌های حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی	۲۵
	ارزش‌های حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی و یادگیری	۱۸
	ارزش‌های ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی	۴۶
راهبردها	راهبردهای تولید و اجرای برنامه‌ها	۴۱
	راهبرد مرکزی فطرت‌گرایی توحیدی	۷۸
عناصر	تعقل	۳
	ایمان	۱۳
	علم	۱۳
	عمل	۱۷
	اخلاق	۱۹
شاخص‌ها	ارزش‌های دینی و ملی تربیت نسل	۶
	ارزش‌های اخلاقی تربیت نسل	۱۹
	برنامه‌های ارزشی تربیت نسل	۱۴
	الگوی هدف‌گذاری در تربیت نسل	۶
	اهداف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی	۲
	تحقق اهداف برنامه درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی	۲

طبق نتایج جدول ۲ برای رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند برنامه‌درسی ملی تعداد ۳۲۲ شاخص در چهار مقوله اصول، راهبردها، عناصر و شاخص‌ها شناسایی شد؛ به‌طوری‌که مقوله اصول شامل سه زیرمقوله ارزش‌های حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی، ارزش‌های حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی و یادگیری و ارزش‌های ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی، مقوله راهبردها شامل دو زیرمقوله راهبردهای تولید و اجرای برنامه‌ها و راهبرد مرکزی فطرت‌گرایی توحیدی، مقوله عناصر شامل پنج زیرمقوله تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و مقوله شاخص‌ها شامل شش زیرمقوله ارزش‌های دینی و ملی تربیت نسل، ارزش‌های اخلاقی تربیت نسل، برنامه‌های ارزشی تربیت نسل، الگوی هدف‌گذاری در تربیت نسل، اهداف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی و تحقق اهداف برنامه درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی بود. با توجه به نتایج فوق، الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند برنامه‌درسی ملی در شکل ۲ ترسیم شده است.

شکل ۲. الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند برنامه‌درسی ملی

بحث و نتیجه‌گیری

در شرایط فعلی ایران و جهان انجام تحول بنیادین و همه‌جانبه در نظام آموزش و پرورش کشور به یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است و هرچه سریع‌تر و آگاهانه‌تر باید به آن اهتمام ورزید و تأخیر در این امر مهم و سرنوشت‌ساز می‌تواند آسیب‌های فراوانی به تربیت سرمایه انسانی بزند و تربیت نسلی در چارچوب جمهوری اسلامی ایران را با مخاطره مواجه سازد. در نتیجه، پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سند تحول بنیادین و سند برنامه‌درسی ملی در آموزش و پرورش ایران انجام شد.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که سند تحول بنیادین دارای ۲۲۷ شاخص در دو مقوله فرایندها و رسالت‌ها بود؛ به‌طوری‌که مقوله فرایندها شامل دو زیرمقوله فرایندهای ساختاری رهبری (با سه مفهوم راهبردهای سازمان‌محور، راهبردهای خانواده‌محور و راهبردهای مدرسه‌محور) و فرایندهای محتوایی رهبری (با یک مفهوم راهبردهای تربیت‌محور) و مقوله رسالت‌ها شامل چهار زیرمقوله رسالت‌هایی درباره معلمان، دانش‌آموزان و فرهنگیان، فضاهای تربیتی، ساحت‌های ارزشی- تربیتی و ساحت‌های فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی بودند. این یافته‌ها از جهاتی با یافته‌های پژوهش‌های (Aboutorabi, et al (2019)، (Ghalavandi, et al (2019)، (Bonyadi, et al (2018) و (Ejtehadi & Shahtalebi (2008) همسو بودند. در تفسیر و تشریح این یافته‌ها می‌توان گفت که مقوله فرایندها شامل دو زیرمقوله فرایندهای ساختاری رهبری و فرایندهای محتوایی رهبری بود که بر نقش مجموعه‌ای از راهبردهای مبتنی بر سازمان، خانواده، مدرسه و تربیت بهینه تأکید می‌کند که بر اساس آنها مشخص می‌شود جهت اجرای رهبری مبتنی بر ارزش یک سری اقدام‌ها را باید سازمان، یک سری را خانواده، یک سری را مدرسه و یک سری نیز از طریق تربیت اصولی همه افراد مرتبط با نظام آموزشی محقق می‌شود. همچنین، مقوله رسالت‌ها شامل چهار زیرمقوله رسالت‌هایی درباره معلمان، دانش‌آموزان و فرهنگیان، فضاهای تربیتی، ساحت‌های ارزشی- تربیتی و ساحت‌های فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی بود که بر اساس آن نقش معلمان، دانش‌آموزان، اولیا و دانشگاه فرهنگیان و بهبود فضاهای تربیتی و آموزشی و ساحت‌های ارزشی-تربیتی و فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی از رسالت‌های مهم سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است که بر ضرورت الهام‌بخشی و بصیرت‌آفرینی جهت اجرای هر چه بهتر سند تأکید می‌کند.

دیگر یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که سند برنامه‌درسی ملی دارای ۳۲۲ شاخص در چهار مقوله اصول، راهبردها، عناصر و شاخص‌ها بود؛ به‌طوری‌که مقوله اصول شامل سه زیرمقوله ارزش‌های حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی، ارزش‌های حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی و یادگیری و ارزش‌های ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی، مقوله راهبردها شامل دو زیرمقوله راهبردهای تولید و اجرای برنامه‌ها و راهبرد مرکزی فطرت‌گرایی توحیدی، مقوله عناصر شامل پنج زیرمقوله تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و مقوله شاخص‌ها شامل شش زیرمقوله ارزش‌های دینی و ملی تربیت نسل، ارزش‌های اخلاقی تربیت نسل، برنامه‌های ارزشی تربیت نسل، الگوی هدف‌گذاری در تربیت نسل، اهداف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی و تحقق اهداف برنامه درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی بودند. این یافته‌ها از جهاتی با یافته‌های پژوهش‌های (Salsabili (2016B) و (Kiany et al (2011) همسو بودند. در تفسیر و تشریح این یافته‌ها می‌توان گفت که مقوله اصول شامل سه زیرمقوله ارزش‌های حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی، ارزش‌های حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی و یادگیری و ارزش‌های ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی بود و در این زمینه مرجعیت معلم در هدایت تربیتی دانش‌آموزان، اعتبار دادن به برنامه‌درسی به نقش پایه‌ای خانواده و مدیران به‌عنوان مهم‌ترین عامل رشد و بالندگی مدرسه اشاره شده است. مقوله راهبردها شامل دو زیرمقوله راهبردهای تولید و اجرای برنامه‌ها و راهبرد مرکزی فطرت‌گرایی توحیدی بود و برنامه‌درسی یک مقوله ارزش‌محور می‌باشد که در آن توحید و بندگی خداوند یک ارزش ذاتی است و برنامه‌درسی باید آن را در یادگیرندگان پرورش دهد. معلم نیز با نقش گفتاری و رفتاری خود در تعاملی که با متربیان برقرار می‌سازد، اقدام به تولید محتوی می‌کند و ارزش‌های اسلامی و انسانی به وسیله منش و روش معلم در تعامل تربیتی امکان‌پذیر است. همچنین، مقوله عناصر شامل پنج زیرمقوله تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق بود که با توجه به این پنج عنصر می‌توان زمینه را برای تحقق رهبری مبتنی بر ارزش در نظام آموزش و پرورش محقق ساخت. علاوه بر آن، مقوله شاخص‌ها شامل شش زیرمقوله ارزش‌های دینی و ملی تربیت نسل، ارزش‌های اخلاقی تربیت نسل، برنامه‌های ارزشی تربیت نسل، الگوی هدف‌گذاری در تربیت نسل، اهداف کلی برنامه‌های درسی

و تربیتی در تربیت نسل ارزشی و تحقق اهداف برنامه درسی و تربیتی در تربیت نسل ارزشی بود که بهبود ارزش‌ها، برنامه‌ها و هدف‌گذاری و تحقق آنها می‌تواند زمینه را برای اجرای هر چه بهتر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش فراهم سازد. در انجام پژوهش حاضر فقط از دو سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی استفاده شد و این موضوع از محدودیت‌های مهم پژوهش حاضر بود. بنابراین، انجام پژوهش درباره رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سایر سندهای مهم آموزش و پرورش و مقایسه نتایج آنها با نتایج پژوهش حاضر ضروری است. همچنین، پژوهش حاضر یک پژوهش کیفی بود و همه محدودیت‌های این روش پژوهشی را دارا می‌باشد و برای تصمیم‌گیری درباره میزان اهمیت و اولویت مقوله‌ها و زیرمقوله‌های شناسایی شده نیاز به انجام پژوهش‌های کمی در این زمینه است. در این پژوهش مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و شاخص‌های رهبری مبتنی بر ارزش بر اساس سندهای تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی شناسایی و الگوهای آنها طراحی شد تا مسئولان و مدیران با بهره‌گیری از آنها درباره اجرایی کردن آنها تصمیم‌گیری و اقدام نمایند. نتایج این پژوهش می‌تواند به‌عنوان یک الگو در حوزه مدیریت آموزشی برای مدیران مدارس و دیگر کارکنان اجرایی آموزش و پرورش مورد استفاده قرار گیرد. پیشنهاد دیگر اینکه برای ترویج فرهنگ رهبری مبتنی بر ارزش، الگوهای پژوهش حاضر به‌عنوان الگوها و سبک‌های رهبری به مدیران آموزش و پرورش عرضه گردد و بر اساس آنها ویژگی‌های مدیران بهبود یابند.

تشکر و قدردانی

در پایان، از تمام کسانی که در انجام این پژوهش همکاری داشتند، تقدیر و تشکر می‌شود.

References

- Aboutorabi SB, Hosseingholizadeh R, Mahram B. (2019). Realizing the characteristics of school organizational structure in the fundamental reform document of education (FRDE) in the Islamic Republic of Iran. *Journal of School Administration*, 7(2): 273-303. (In Persian)
- Aggari MI, Dino MJS, Orte CJS. (2020). Leaders shaping leadership: Knowledge, professional values and competency as prognosticators of career growth and development among nurses. *Enfermeria Clinica*, 30(1): 9-14.
- AlNuaimi BK, Singh SK, Harney B. (2021). Unpacking the role of innovation capability: Exploring the impact of leadership style on green procurement via a natural resource-based perspective. *Journal of Business Research*, 134, 78-88.
- Baloglu N. (2012). Relations between value-based leadership and distributed leadership: A casual research on school principals' behaviors. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2): 1375-1378.
- Bonyadi H, Fani AA, SeyedJavadin SR. (2018). Designing and explaining the competency model of school principals based on the document on the fundamental transformation of education and other upstream documents. *Journal of Educational and Schoolastic Studies*, 7(2): 113-144. (In Persian)
- Chang SM, Budhwar P, Crawshaw J. (2021). The emergence of value-based leadership behavior at the frontline of management: A role theory perspective and future research Agenda. *Frontiers in Psychology*, 12(635106): 1-21.
- Davies A, Lockstone-Binney L, Holmes K. (2021). Recognising the value of volunteers in performing and supporting leadership in rural communities. *Journal of Rural Studies*, 86: 136-144.
- Ebrahimi Moghadam N, Dorrani K. (2018). Teleological evaluation contents of social skills in document of fundamental reforms in education. *Organizational Culture Management*, 16(2): 283-304. (In Persian)
- Ejtehadi M, Shahtalebi B. (2008). Value-based leadership components and provide an appropriate framework for promoting this approach at Islamic Azad University. *Knowledge and Research in Educational Sciences*, 19: 1-22. (In Persian)
- Ghalavandi H, Omranzadeh O, Ashrafi F, Kandi S. (2019). Predicting work consciousness as an ethical principle based on value-based leadership component. *Journal of Ethics in science and Technology*, 14(2): 99-105. (In Persian)
- Graves LM, Sarkis J. (2018). The role of employees' leadership perceptions, values, and motivation in employees' proenvironmental behaviors. *Journal of Cleaner Production*, 196: 576-587.
- Hajibabayi H. (2012). A study on the characteristics of “the school which I like” according to the document on fundamental development in education. *Quarterly Journal of Educational Innovations*, 11(2): 51-74. (In Persian)
- Hariyanti T, Pitoyo AZ, Indriani W. (2020). Ideal leadership style of the police hospital in a transition period: A phenomenological study. *Enfermeria Clinica*, 30(6): 197-200.
- Jang YJ, Zheng T, Bosselman R. (2017). Top managers' environmental values, leadership, and stakeholder engagement in promoting environmental sustainability in the restaurant industry. *International Journal of Hospitality Management*, 63: 101-111.
- Kahrizi K, Tadayon Sangani P, Ahmadabadi A. (2019). The impact of managers' ethical leadership dimensions on teachers' organizational citizenship behavior. *Journal of Teacher's Professional Development*, 4(1): 43-59. (In Persian)
- Khoshkhouei M, Aznab A. (2016). Evaluation of attention to elements of philosophical thinking in the national curriculum document of the I.R of Iran. *Tafakkor va Kudak*, 6(12): 37-62. (In Persian)

- Kiany GhR, Momenian M, Navidinia H. (2011). Revisiting the approach of national curriculum towards foreign language education. *Language Related Research*, 2(2): 185-209. (In Persian)
- Mohammadi T, Hasani T, Mohammadi M. (2019). Teacher`s awareness and attitude towards the concepts and commandments of the fundamental transformation document (FTD) of the ministry of education in Kurdistan province. *Journal of School Administration*, 7(4): 31-57. (In Persian)
- Mohammadzadeh SM, Foroughi Abari AA. (2017). Educational foundation of sanctimonious life in development prepectivisation document (the national curriculum document) from a critical point of view. *Research in Curriculum Planning*, 13(25): 1-11. (In Persian)
- Mousavi S. (2020). Study of current and desired status of skills related to educational sixth dimensions of fundamental transformation document of education in elementary teachers. *Journal of Research in Elementary Education*, 1(1): 57-70. (In Persian)
- Nazarpour MT, Norouzian Maleki S. (2019). Identifying the effective architectural components for promoting students` learning by emphasizing the open spaces of schools on the basis of the document of the fundamental transformation of education. *Studies in Learning & Instruction*, 10(2): 165-193. (In Persian)
- Salsabili N. (2016A). A comparison between the document of Islamic Republic of Iran`s national curriculum and the part of curriculum in the theoretical basis of fundamental development of public-formal education system of Islamic Republic of Iran. *Qualitative Research in Curriculum*, 2(5): 107-141. (In Persian)
- Salsabili N. (2016B). Assessing the Islamic Republic of Iran`s national curriculum on the base of criteria derived from theoretical foundation of the curriculum field. *Journal of Curriculum Studies*, 11(41): 65-98. (In Persian)
- Stuart K. (2018). Value-based relational leadership practice in children's centres: An action research project. *Educational Action Research*, 26(5): 716-735.
- Van Niekerk M, Botha J. (2017). Value-based leadership approach: A way for principals to revive the value of values in schools. *Educational Research and Reviews*, 12(3): 133-142.
- Zydzionaite V. (2018). Leadership values and values based leadership: What is the main focus? *Applied Research in Health and Social Sciences: Interface and Interaction*, 15(1): 43-58.

Developing of Value-Based Leadership Pattern Based on the Fundamental Transformation Document and National Curriculum Document in Iranian Education

Nahid Rostamaneh Najafabadi¹
Mahboubeh Sadat Fadavi^{2*}
Badri Shah Talebi³

Abstract

Purpose: Considering the importance of fundamental transformation and national curriculum documents in education programs, the present research was conducted with the aim of developing a value-based leadership pattern based on the fundamental transformation document and national curriculum document in Iranian education.

Methodology: This study was applied and in terms of implementation method was qualitative. The research population was two documents of fundamental transformation and national curriculum in Iranian education that all sentences and paragraphs were selected as a sample by census sampling method. To collect the data were used from complete review of both mentioned documents and the recording of sentences and paragraphs related to value-based leadership, which content validity was confirmed by 15 experts and specialists and their reliability was obtained through an agreement coefficient between the two coders 0.77. Data were analyzed by open, axial and selective coding method.

Findings: The findings showed that the fundamental transformation document had 227 indicators in two categories of processes and missions; so that the category of processes included two sub-categories of structural leadership processes (with three concepts of organizational-centered strategies, family-centered strategies and school-centered strategies) and content leadership processes (with a one concept of education-centered strategies) and the category of missions included four subcategories of missions about teachers, students and educators, educational spaces, value-educational areas and areas of Islamic-Iranian culture and civilization. Other findings showed that the national curriculum document had 322 indicators in four categories of principles, strategies, elements and indicators; So that the category of principles included three subcategories of values governing on the evaluation of academic and educational achievement, values governing on the choice of teaching and learning strategies and values governing on the academic and educational curricula, the category of strategies included two subcategories of strategies for production and implementation of programs and central strategy of monotheistic naturalism, the category of elements included five subcategories of reason, faith, science, practice and ethics and the category of indicators included six subcategories of religious and national values of generation education, moral values of generation education, value programs of generation education, goal setting pattern in generation education, general objectives of academic and educational programs in value generation education and achieving the academic and educational curriculum goals in educating the value generation education. Finally, the value-based leadership pattern based on the both documents of fundamental transformation and national curriculum was painted.

Conclusion: According to the two patterns of value-based leadership according to the documents of fundamental transformation and national curriculum, the education specialists and planners can use them which for it are necessary to improve the categories and subcategories.

Keywords: Value-based leadership, Fundamental Transformation Document, National Curriculum Document, Education.

¹ PhD Student, Educational Management, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran .
Nahidrostamaneh60@gmail.com

² Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran (Corresponding Author). Mahboubefadavi@gmail.com

³ Associate Professor, Department of Educational Sciences, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran . b_shahtalebi2005@yahoo.com